

Görme Engellilerin Toplumsal Hayatta Yaşadıkları Zorluklar (Batman Merkez Örneği)¹

*Yusuf Arslan, **Hacı Murat Şahin, ***Ubeyde Gülnar, ** Murat Şahbudak

*Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 72100, BATMAN

**Batman Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği
Bölümü, 72100, BATMAN

***Batman Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği Bölümü, 72100, BATMAN

*dryusufarslan@gmail.com

Özet

Bir kentin yaşanılabilirlik seviyesinin sağlıklı olmasında çocuklar, kadınlar, yaşlılar gibi grupların yararına yönelik toplumsal hizmetler yürütmek önemli parametrelerden birisidir. Diğer bir önemli parametre de kentte yaşayan engelli bireylerin kamusal alanı diğer bireyler kadar rahat kullanabilmeleridir. Bu makalede hızlı bir göç ve kentleşme sürecine giren Batman'da, görme engellilerin toplumsal hayatta yaşadıkları zorlukları anlamak hedeflenmektedir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış, veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Araştırma Batman merkezde yaşayan görme engelliler ile sınırlı olup, diğer engel türlerine giren bireyler kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırma sonucuna göre görme engellilerin istihdam ve özürülü maaşlarının düşüklüğünden kaynaklı yaygın bir sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bununla beraber eğitsel, sosyal ve ulaşılabilirlik gibi uygulamalardaki yetersizliğinde görme engellilerin toplumsal yaşama katılmaları önünde sorun olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Engelliler, görme engelliler, Batman, görme engellilerin zorlukları.

Challenges of Social Life Experiences of the Visually Impaired (Batman Center Sample)

Abstract

Children, women, social services performed for groups such as the elderly is one of the important parameters to improve the satisfaction of their life in a city. Free movement of people with disabilities in the public domain as well as other individuals living in the city is another important parameter to. This article seen in Batman entered a rapid migration and urbanization process is aimed to understand their difficulties in social life of people with disabilities. Qualitative research methods used in this study, data were collected by questionnaire. Batman research centers is limited to living visually impaired individuals were excluded from the scope into other types of obstacles. According to the results of the visually impaired, the impairment loss of employment and disability pension were found to have a common problem originated. However, educational, social, and it was found that those with impaired vision applications, such as the lack of accessibility is a problem in front of participation in public life.

Keywords: Disabled people, visually impaired, Batman city, seeing the difficulties of the disabled

¹ Bu makale Batman Üniversitesi'nin 02-04 Mayıs 2014 tarihinde Batman'da düzenlemiş olduğu "II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor" kongresinde aynı adla sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

1. Giriş

Yaşam hakkı temel bir insan hakkıdır ve sağlıklı olmak bunun ön koşuludur. Sağlık, sadece hastalık ve sakatlık halinin olmayışı değil, aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi olma halidir (Durduran, 2009:1). Dolayısıyla sağlık her birey için temel bir hak ve ihtiyaçtır, ancak doğuştan ya da sonradan bazı sebeplerden dolayı bazı bireyler engelli olabilmektedirler.

Engellilik vücut fonksiyonlarından kaynaklı, bir aktiviteyi gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık veya yetersizlik olarak tanımlanabilir (WHO). Sosyolojik açıdan engelli birey, patolojik problemlerinden dolayı değil, toplumsal baskılar sonucu erişilebilirliği büyük ölçüde sınırlandırılmış bireydir (Çarkçı, 2011:48). Buna göre, dünyada 100 milyondan fazla engelli olduğu tespit edilmiştir (WHO, 2012:3). Bu sayının yoksulluk ve savaşlar nedeniyle arttığı tahmin edilmektedir.

Engelliler, zihinsel engelli, işitme ve konuşma engelli, görme engelli, ortopedik engelli ve süregen engelliler olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır. Bu makalenin konusu yukarıda da ifade edildiği gibi görme engelliler olduğundan görme engelli ile ne kastedildiğini belirtmek gerekir. Buna göre, tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı ya da bozukluğu olan kişilerle göz protezi kullananlar, renk körlüğü ve gece körlüğü olanlara görme engelli denilir (Atıcı, 2007:15). Ülkemizde, 2010 yılında TÜİK' in yaptığı *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması* çerçevesinde görme engellilerin yüzdeleri dağılımları şöyledir: Görme özürlüler toplam yüzdeliğin %8.4'nü oluşturmaktadır. Bu dilim içerisindekilerin %67'si erkek ve %33' ü kadın; %59.2' si kent, %40.2'si kırsal yerleşimli; görme kaybı (özür oranı) %20-39 arası olanlar %28.3; %40-69 arası olanlar %28.1; %70 ve yukarısı olanlar %43.6'tür. Yaş grubuna göre ise 0-6 yaş arası olanlar %1.4; 7-14 yaş arası olanlar %5.1; 15-24 yaş arası olanlar %16.1; 25-44 yaş olanlar %36.2; 45-64 yaş arası olanlar %25.5 ve 65 yaş ve yukarısı olanlar %15.8' ini oluşturmaktadır.

Türkiye'de bütçe ve şehircilik planlarında engelliler için kimi iyileştirmeler yapılmıştır ancak, tam anlamıyla bunlar engellilerin toplumsal hayata katılmalarını sağlamaya yeterli gelmemiştir. Engelli maaşları halen memnun edici seviyelerde değildir. Kaldırımlar, cadde ve sokaklar, yetersiz sokak aydınlatmaları, sesli olmayan trafik ışıkları, ulaşım araçları ve

AVM'lerin yapısı engellilerin erişim ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır. Bütçe ve şehir planlaması yapılırken engellilerin görüşlerine başvurulmaması bu problemin ortaya çıkmasında en önemli nedendir. Engelliler için pek çok kent yaşama açısından problemlidir. Bu şehirlerden biri de Batman'dır. Batman sahip olduğu petrol nedeniyle sürekli dış göç almakta, nüfus hızla artmakta, işsiz nüfus hızla çoğalmakta, şehrin sosyo-ekonomik yapısı her geçen yıl olumsuz şekilde karmaşıklaşmaktadır. Kentin bu hızlı yapısal değişikliğinden en çok etkilenen gruplardan biri görme özürlü olan engelli Batmanlı bireylerdir. Bu makalede özellikle görme engeli bulunan Batmanlı bireylerin söz konusu olumsuz süreçlerden nasıl etkilendikleri onlarla yapılan çalışma ile anlaşılmaya çalışılmıştır.

2. Görme Engelliler ve Toplumsal Hayatta Karşılaştıkları Bazı Zorluklar

Kuşkusuz görme engellilerin toplumsal hayatta karşı karşıya kaldıkları sorunlar bir hayli fazladır. En temel sorunları üretimin dışında kalmalarıdır. İş başvurularında engelli gruplar başlı başına dezavantajlı gruplardır. Kısıtlılıkları nedeniyle onlara "iş yapamaz" gözüyle bakılmaktadır. Bu da onların istihdam dışında kalmalarına yol açmaktadır. İşsiz olan, üretken kılınamayan, başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilecek kapasiteye ulaşamayan engellilerin toplum içindeki gücü de yetersiz ve zayıf olmakta, toplumsal ilişkilerde eşit olma şansını elde edememelerine neden olmaktadır (Çarkçı, 2011:47). Bu durum aynı zamanda engelli bireyin toplumsal hayattan kopmasına, sosyal izolasyona yol açmaktadır. İhtiyaçlarını yeterince karşılayamayan engelli birey, toplumsal ilişkilere zaman ayıramadığı gibi kendisini toplumun bir parçası olarak da hissedememekte ve yalnızlaşmaktadır (Atıcı, 2007:24).

Görme engellilerde düşme, çarpma ve yaralanma gibi riskler daha fazladır. Çünkü yollar ve sosyal yaşam alanları yeterli uygunluktan uzaktır. Cadde ve sokaklarda ki biçimsiz kaldırımlar, rampalar, üstü açık bırakılmış kuyular onların yaralanmasına hatta ölümüne sebep olabilmektedir. Bununla birlikte kaldırımların orta alanlarına dikilen elektrik, aydınlatma direkleri, beton mantarlar, ağaçlar ve esnaf tezgâhları da aynı soruna sebep olabilmektedir.

Önemli diğer bir sorun da yoldan karşıdan karşıya geçmedir. Trafik ışıklarında renklerin durumuna göre sinyal veren sesli sistemler çok az olmakla birlikte genelde büyük şehirlerde bulunmaktadır. Sürücüler geçiş önceliği hakkını engellilere göstermemekte, bu da kazalara yol açmaktadır.

Başka bir problem ise, toplumsal cinsiyet ayrımcılığıdır. Türkiye’de görme özürlü kadınlara fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel şiddetin daha fazla uygulandığı yapılan bir araştırmada ortaya konmuştur (Arıkan, 2010). Erkek görme özürlüler tek başlarına dışarı çıkabilirken kadın olanları eve kapatılmakta, dışarı çıkmaları engellenmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı toplumsal bilinçte normal bireyler için nasılsa görme engelliler içinde aynıdır.

Görme engellilerin okul hayatlarında da bazı zorluklar yaşadıkları bilinmektedir. Bu bireylerin kavramsal gelişimlerinde ve bilişsel yeteneklerinde gecikme gözlemlenebileceği gibi özellikle soyut düşünmeyi gerektiren becerilerde daha başarısız olabilirler (Kızar, 2012:8). Bağımsız hareket edebilme becerilerinde de sınırlılıklar olan görme engellilerin normal sınıflara entegre edilmeleri amaçlandığı halde, bu denli bir yarışın olduğu ülkemizde onlarla yakından ilgilenme olanakları çok sınırlı kalmaktadır (Özgür, 2004:9). Nitekim yapılan bir araştırmada öğretmenlerin görme özürlü öğrencilerle ilgili farkındalıklarının düşük olduğu anlaşılmıştır (Öztürk, 2003:77).

Türkiye’de görme özürlülerin eğitimi ilk kez 1889 yılında İstanbul’da *Ticaret Mektebi*’nin bir bölümünde başlamıştır. 1921 yılında İzmir’de özel bir derneğin girişimi ile bir *Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu* açılmış ve eğitim görevi Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı’na verilmiştir (Aydın, 2011:15). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1950 yılında *Ankara Körler Okulu ve Yetiştirme Yurdu* kurulmuştur. Böylece görme engelliler için resmi bir okul açılırken, eğitimleri 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir. 2009 verilerine göre günümüzde görme engellilere hizmet veren 16 adet görme engelliler ilköğretim okulu bulunmaktadır (Aydın, 2011:15).

3. Yöntem

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış, veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Araştırma Batman merkezde yaşayan görme engelliler ile sınırlı olup, diğer engel türlerine giren bireyler kapsam dışı bırakılmıştır.

3.1. Evren- Örneklem

Araştırmada Türkiye Görme Engelliler Derneği Batman Şubesi'ne üye olan 133 kişiden oluşan evrenden tesadüfen seçilen 33 kişi örnekleme oluşturmaktadır. Örnekleme ilişkin tanımlayıcı bilgiler aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. Örneklemde yer alan bireylerin medeni durumlarına ilişkin tablo

Medeni durum	Erkek	Kadın	Toplam
EVLİ	26	2	28
BEKAR	4	1	5

Örneklemede 33 kişi (30 erkek 3 kadın) yer almıştır. Evlenen kişilerin eş tercihlerinde görme engelli olmaması öncelikle tercih edilmektedir. Bundaki amaç görme engelli bireyin pratik yaşamını kolaylaştırmaktır. Evlilikler görücü usulü ile gerçekleşmekte, eşlerin birbiriyle çoğunlukla akraba, köylü ya da hemşeri olma durumu söz konusudur.

Tablo 2. Örneklemde yer alan bireylerin çocuk sayısına ilişkin tablo

Çocuk Sayısı	Erkek	Kadın	Toplam
1-3	6	1	7
4-6	10	1	11
7-9	7	0	7
10 ve üzeri	2	0	2

Tabloya göre görme engelli bireylerin çocuk tercihleri Güneydoğu bölgesindeki toplumsal eğilime benzemektedir. Batman'da çocuk doğum oranları oldukça yüksektir. Bu kentte 2013 yılının eylül ayına kadar 10 bin 762 çocuk dünyaya gelmiştir (<http://www.ilkehaberajansi.com.tr/>). TÜİK verilerine göre Batman doğum oranı hızı en yüksek olan iller arasında 8.dir (<http://www.tuik.gov.tr/>). Çok çocukluluk, görme engelli vatandaşların ve ailelerinin ekonomik yaşamını olumsuz etkilemektedir. Ancak diğer taraftan çocukların onlara duygusal, ekonomik, pratik yararı vardır. Çocuklar büyüdükçe çalışarak eve para getirmekte hem de görme engellilerin dışarıdaki toplumsal hayata katılmalarına katkıda bulunmakta onların çarşıda pazarda rahatça gezip, dolaşmalarını sağlamaktadırlar. Ancak

görme engellilerin çoğu düzenli bir gelire sahip olmadığı için çocukların beslenme, giyim, sağlık ihtiyaçları ciddi bir sorundur.

Tablo 3. Örneklemede yer alan bireylerin özür oranına ilişkin tablo

ÖZÜR ORANI	Erkek	Kadın	Toplam
% 0-25	3	0	3
% 26-50	11	2	13
% 51-75	9	0	9
% 76-100	7	1	8

Örneklemedeki görme engellilerin özür oranı çoğunlukla %50 ve üzeridir. Bu bireyler çoğunlukla birisinin yardımına ihtiyaç duymakta, sosyal hayata tek başlarına katılamamaktadırlar ancak, bu oranın altındaki bireyler sosyal hayata daha rahat katılmakta, sorumluluk almaktadırlar. Dernek başkanlığı, başkan yardımcılığı, saymanlık gibi dernek içi ve dernek dışı faaliyetlerde bu bireyler aktif yer almaktadırlar. Görüşme yaptığımız dernekteki yönetici gurubu bu bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 4. Örneklemede yer alan bireylerin yaşlarına ilişkin tablo

YAŞ Aralığı	Erkek	Kadın	Toplam
0-20	1	0	1
21-30	6	2	8
31-40	9	0	9
41-50	2	0	2
51-60	10	0	10
61 ve üzeri	2	1	3

Örneklemedeki bireylerin 20 yaş ve üzeri olduğu anlaşılmaktadır ancak bu yaşın altında da görme engelli bireyler vardır. Yasa gereği görme engelliler derneğine üyelik yaşı 18 olduğundan bu yaşın altındaki vatandaşlar derneğe üye olamamışlar bu nedenle bu bireylere ait herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Tablo 5. Örneklemede yer alan bireylerin mesleklerine ilişkin tablo

MESLEK DAĞILIMI	Erkek	Kadın	Toplam
Serbest meslek	22	2	24
Memur	5	0	5
İşçi	3	0	3
Ev hanımı	0	1	1

Serbest meslek grubunda yer alan bireylerin ağırlıklı olarak işsiz oldukları anlaşılmıştır. Bu bireyler zaman zaman bağ, bahçe, pamuk, tarla gibi işlerde geçici olarak çalışsalar da kalıcı olmamaktadır. Görme engelleri söze konu işlerin bütün aşamalarında bulunmalarını engellemektedir. Memur olanların çoğunluğu kırk yaşın üzerinde olup bir tanıdık vasıtasıyla, genç olanlar ise KPSS sınavı ile memur olmuşlardır. Bu bireyler danışma, santral görevlisi gibi hafif işlerde görevlendirilmektedirler. İşçi grubunda bulunan bireylerin ise ağır görme özürlü olmadıkları anlaşılmıştır.

Tablo 6. Örneklemede yer alan bireylerin gelirlerine ilişkin tablo

ORTALAMA GELİR	Erkek	Kadın	Toplam
Geliri olmayanlar	6	2	8
0-500 TL	11	1	12
501-1000 TL	5	0	5
1001-1500 TL	2	0	2

Bu bireylerin memur olanları hariç çoğunluğunun üç ayda bir 2022 sayılı kanuna istinaden verilen özürlü maaşı dışında gelirleri yoktur. Buna göre özür oranı %40-69 arası olanlar 753 tl, %70 ve üzeri olanlar ise 1.128,00 tl almaktadırlar. Engelli olmasına rağmen başkasının yardımını olmaksızın hayatını devam ettirebilenler bu maaştan yararlanamamaktadırlar (<http://www.ayrimciligionle.org>). Tabloda 1000 TL ve üzeri geliri olanlar devlet memuru bireylerdir. Bu bireylerin diğerlerinden daha fazla sosyal hayata katılım gösterdikleri, daha bağımsız hareket edebildikleri, modern hayata daha fazla entegre olabildikleri, daha yüksek özgüven taşıdıkları mülakatlardan anlaşılmıştır. Düzenli bir maaşa sahip olmak bunun en önemli sebebidir.

Tablo 7. Örneklemde yer alan bireylerin eğitim durumlarına ilişkin tablo

EĞİTİM DURUMU	Erkek	Kadın	Toplam
OKUR YAZAR DEĞİL	7	3	10
İLKOKUL	10	0	10
ORTAOKUL	3	0	3
LİSE	10	0	10

Kadınların tamamının okur yazar olmadığı görülmekte ve anlaşılmaktadır. Bu bölgede kız çocuklarının eğitime katılmaları yetersizdir. Töre, namus, günah, bilinçsizlik gibi nedenler bunun önemli nedenlerindedir ancak kesintisiz eğitim ve değişen hayat şartları ve zihniyet nedeniyle bu manzara hızlı bir değişim göstermektedir. Okur yazar olmayanların 40 yaş üzeri olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum o dönemlerde eğitimin zorunlu olmaması ile ilgili olabilir. Nitekim 1997 yılında uygulanmaya başlanan zorunlu eğitim ile artık temel eğitim zorunlu hale gelmiş, bu durum eğitim düzeyini yükselten bir faktör olmuştur.

3.2. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Bulgular çizelgeler halinde yüzde oranlarına göre kodlanmış ve yorumlanmıştır.

Çizelge 1. Katılımcıların '*Görme Engellilere Yönelik İstihdamlar Yeterlidir*' sorusuna verdikleri cevaplar ve yüzdeleri.

	Cevap Sayısı	Yüzdeler %
KATILMIYORUM	30	90,9
KARARSIZIM	2	6,1
CEVAPSIZ	1	3,0
TOPLAM	33	100,0

Katılımcıların istihdam ile ilgili memnuniyetsizliklerinin çok büyük bir oran oluşturduğu görülmekte ve anlaşılmaktadır. Katılımcıların çoğu üç ayda bir verilen 2022 özürlü maaşının dışında bir gelire sahip değildir. Bu maaş bireylerin çoğunun evli, ortalama 4 ve üzeri çocuğa sahip oldukları düşünüldüğünde asla yeterli bir gelir değildir. Dar gelir grubundaki bu bireyler, çalışma istekleri olduğu halde kendilerine iş verilmediğini genel bir görüş olarak ifade etmişlerdir. Bunun sebebi, özür durumlarına yönelik işverenlerin negatif

bakışlarıdır. Büyükşehirlerdeki işverenlerde de bu olumsuz tutum yaygındır (Adaman ve Keyder, 2006:89). İşverenlerin “Bizim işi görme özürü biri yapamaz” şeklindeki bakış açısı, bu bireylerin istihdam dışına itilmelerine yol açmıştır. Batman esnafının işe alım tercihlerinde engelli vatandaşları tercih etmediği, cafe, restaurant, mağaza gibi işyerlerinde çalışan personele bakıldığında rahatlıkla anlaşılmaktadır. Batman’ın sürekli göç alması, Afgan ve Suriyeli mültecilerin kentte gelmesi zaten var olan işsizlik sorununu daha da arttırmış, görme engellilerin zaten kısıtlı olan iş imkânlarını daha da kısıtlamıştır. Bu sebepler onların hem ekonomik hem de sosyal izolasyona maruz kalmalarına yol açarak çift yönlü izole bir hayata mahkûm olmalarına sebebiyet vermektedir. Yapılan mülakatlarda bu bireylerin çekingen, ürkek, güvensiz, kendilerini ifade etmekte zorluk çektikleri görülmüş bu durumun çift izolasyonun sonuçları olduğu düşünülmüştür.

Çizelge 2. Katılımcıların ‘Görme engellilere yönelik ulaşılabilirlik düzenlemeleri yeterlidir’ sorusuna verdikleri cevaplar ve yüzdeleri.

	Cevap Sayısı	Yüzdeler %
KATILIYORUM	4	12,1
KATILMIYORUM	20	60,6
KISMEN KATILIYORUM	7	21,2
KARARSIZIM	2	6,1
TOPLAM	33	100,0

Ulaşılabilirlik (accessibility), kamusal binalara erişim, açık alanlar, konutlar, toplu taşımacılık ve trafik düzenlemeleri konularını kapsamaktadır (<http://www.eyh.gov.tr>). Bu hizmetler yerel yönetimlerin faaliyet alanına girmektedir. Belediyenin son dönemde görme engellilere yönelik cadde ve sokak çalışmalarında iyileştirmelere gitmesinin katılımcıların memnuniyeti üzerinde etkisi vardır. Örneğin, Batman’ın en işlek caddesi olan Diyarbakır Caddesi üzerinde görme engellileri düşünülerek yapılan düzenlemeler önem arz etmektedir, ancak yinede ara sokak ve caddelerde istenen düzenlemeler yapılmış değildir. Çok hızlı bir inşaatlaşmanın olduğu Batman’da inşaat için kazılan çukurlar, tahta, demir gibi inşaat malzemelerinin gelişigüzel konulması ayrıca doğalgaz hatlarının kazılması nedeniyle de derin çukurlar, toprak birikintileri görme engellilerin zorluklar yaşamasına, yaralanmalarına yol açmaktadır. Yol ortasına konulan demir direkler, mantar denilen beton yığınları, çevre düzenlemesi yapılırken kaldırımın ortasında unutulmuş ağaçlar, esnafın kaldırımına bıraktığı sebze meyve kasaları, kahvehanelerin kaldırımlara iskemle koyması bu bireylerin pratik

hayatlarını zorlaştırmaktadır. Sinyalizasyon ve işaretlemelerin hiç olmayışı da diğer eksikliği hissedilen unsurlardır. Dolayısıyla ulaşılabilirlik, engelliler için hayati bir mesele olup, onların evlerinden çıkabilmeleri ve başkalarına muhtaç olmadan bütün ekonomik, sosyal, kültürel, spor, sağlık, dini faaliyetler gibi aktivitelere ulaşılabilirliğin sağlanması için gereklidir” (<http://www.eyh.gov.tr>). Eldeki bulgulara göre Batman’da henüz ulaşılabilirliğin istenen düzeyde olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çizelge 3. Katılımcıların ‘*Görme Engellilere Yönelik Eğitim Faaliyetleri Yeterlidir*’ sorusuna verdikleri cevap sayıları ve yüzdeleri

	Cevap Sayısı	Yüzdeler %
KATILYORUM	4	12,1
KATILMIYORUM	24	72,7
KISMEN KATILYORUM	4	12,1
KARARSIZIM	1	3,0
TOPLAM	33	100,0

Katılımcıların bir kısmının görme eğitim faaliyetlerinden haberi dahi olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun iki önemli nedeni olduğu anlaşılmıştır. Birinci neden bu bireylerin kenar mahallerde, köylerde ikamet etmesi iken, diğeri ve esas önemli olanı eğitim faaliyetlerinin neredeyse hiç yapılmamasıdır. Görüştüğümüz bireyler kahir ekseriyet bu faaliyetlerin yapılmadığını, yapılanların ise “*adet yerini bulsun*” şeklinde çok sınırlı bir çevreyi kapsadığını ifade etmişlerdir. Eğitim faaliyetleri gerek meslek edindirme, psiko-sosyal beceriler kazandırma gerekse kişisel kapasitelerinin gelişmesine olanak sağlayacak etkinlikler olmasına karşın Batman’da bu konuda tatmin edici hiçbir çalışma yürütülmediği anlaşılmaktadır.

Çizelge 4. Katılımcıların '*Görme Engellilere Yönelik Rehabilitasyon Merkezleri Yeterlidir*' sorusuna verdikleri cevap sayıları ve yüzdeleri.

	Cevap Sayısı	Yüzdeler %
KATILYORUM	4	12,1
KATILMIYORUM	26	78,8
KISMEN KATILYORUM	2	6,1
KARARSIZIM	1	3,0
TOPLAM	33	100,0

Görme engellilerin toplumsal hayata entegrasyonunda rehabilitasyon merkezleri çok önemli kuruluşlardır. Rehber danışmanlar ve psikologlar tarafından düzenli yapılan görüşmeler ile görme engellilerin önemli bir sorunu olan sosyal dışlanmışlık ile baş etmede motivasyon artışı sağlanmaktadır. Bu bireylerin toplumsal hayatın ekonomik, sosyal, kültürel tüm alanlarında var olabilmeleri bu merkezlerin yaygınlığı ve etkililiği ile de ilintilidir. Ayrıca bu merkezler bağımsız hareket eğitimi, kişisel idare eğitimi, kabartma yazı, abaküs eğitimi, bilgisayar, iş atölyesi eğitimi, istihdama yönlendirme gibi eğitimler vermek suretiyle görme engellilerin başkalarına en az yardım duyacakları şekilde eğitilmelerini ve donanım kazanmalarını sağlamaktadır. Ancak bulgular bu kuruluşların Batman'daki hizmetlerinin oldukça sınırlı ve yetersiz kaldığını göstermektedir.

Çizelge 5. Katılımcıların '*Görme Engellilere Yönelik Sosyal Aktiviteler Yeterlidir*' sorusuna verdikleri cevap sayıları ve yüzdeleri.

	Cevap Sayısı	Yüzdeler %
KATILYORUM	3	9,1
KATILMIYORUM	26	78,8
KISMEN KATILYORUM	1	3,0
KARARSIZIM	2	6,1
CEVAPSIZ	1	3,0
TOPLAM	33	100,0

Görme engellilerin iş imkânlarının yetersizliğinden sonra en çok şikâyet ettikleri konulardan biri de sosyal aktivitelerin yetersizliğidir. İstihdamın dışında kalan bireylerin

toplumsal hayata karışmamaları onları kendi kabuklarına çekilmeye zorlamakta adeta evlere hapsedmektedir. Sosyal dışlanmışlık olarak ifade edilen bu durumu aşmak için sosyal faaliyetler imkân yaratmaktadır. Çeşitli sporlara katılmak, konferans, seminer, tiyatro, konser, sinema etkinlikleri, tarihi turistik yurt içi yurt dışı gezileri, piknik organizasyonları çerçevesinde hem bu bireyler yeni arkadaşlıklar, yeni deneyimler edinmekte hem de toplumsal hayatta bizatihi kendileri olarak var olmalarına katkı yapmaktadır. Mülakatlar göstermiştir ki görme engelliler bu faaliyetlerin bir ya da bir kaçını yerine getirmekte tamamen yalnızdırlar ve ancak kendi imkânları ile sosyal faaliyetlere iştirak edebilmektedirler. Fakat yoksulluk meselesi onların sosyal faaliyetlere müdevim olmalarını engelleyen en bağlayıcı sebeptir. Bağımsızlaşmalarına katkı yapacak ve onları toplumsal hayatla kaynaştıracak sosyal aktivitelerin çeşitli sebeplerle gerçekleşmemesi bu bireylerin dezavantajlarını pekiştirmekte ve onları toplumsal hayatın görünmeyenleri olmaya itmektir.

Çizelge 6. Katılımcıların ‘*Batman*’daki *Avm*’lerin *Engelliler İçin Uygun Olduğunu Düşünüyorum*’ sorusuna verdikleri cevap sayıları ve yüzdeleri.

	Cevap Sayısı	Yüzdeler %
KATILYORUM	5	15,2
KATILMIYORUM	13	39,4
KISMEN KATILYORUM	9	27,3
KARARSIZIM	4	12,1
CEVAPSIZ	2	6,1
TOPLAM	33	100,0

Örneklemedeki bireylerin AVM’ler ile ilgili olumlu düşünceler taşımakla birlikte kendileri için yeterli uygunluktan uzak olduklarını düşündükleri anlaşılmaktadır. Batman’da AVM olarak nitelenebilecek iki kuruluştan biri (World Mar) daha eski ve özürülülere daha az uygun iken diğeri (Batman Park) daha yeni ve özürülülere daha uygun tasarlanmıştır. Örneğin Batman Park AVM’de engelliler için uygun rampalar, geniş döner kapılar, asansör, WC yön levhaları, engelliler için tasarlanmış; WC’ler, dükkan giriş çıkışlarında basamak paylarının konulmamış olması gibi iyileştirmeler yapılmıştır. Günümüzde insana hizmet anlayışının ön plana çıkması ve engelli derneklerinin yürüttüğü etkili kampanyalar bu değişimleri sağlamıştır. Ancak yapılan gözlemlerde görme engellilerin uğrak mekânları arasında AVM’lerin olmadığı ortaya çıkmıştır; çünkü bu insanların dar gelirlilik ve ulaşılabilirlik gibi ciddi sorunları mevcuttur. Dolayısıyla görme engellilerin söze konu sorunlarının çözülmemiş

olması onların sosyal birer yaşam alanı olan AVM gibi mekânlara erişimlerini ve buralardan diğer insanlar gibi faydalanmalarını engellediği anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Batman’da yaşayan görme engelli vatandaşların karşı karşıya oldukları zorluklar anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmada üç ayda bir verilen 2022 özürlü maaşının dışında çoğu görme engelli vatandaşın herhangi bir gelire sahip olmadığı, çalışmak için yaptıkları başvuruların işverenlerin “*bizim işi, görme özürlü biri yapamaz*” şeklindeki yaklaşım nedeniyle sonuçsuz kaldığı anlaşılmıştır. Bulgular çok açık bir şekilde görme engellilerin en temel meselesinin işsizlik ve yoksulluk olduğunu ortaya koymuştur. Onlara iş imkânları sunmak ve yetersiz olan üç aylık özürlü maaşlarında ciddi bir iyileştirme yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Onların toplumsal hayatla olan bağlarının güçlendirilmesi ve toplumsal hayata entegre olabilmeleri için ulaşılabilirlik sorununa çözüm getirilmesi, rehabilitasyon merkezlerinin sayısının arttırılması, eğitim faaliyetlerinin ve sosyal aktivitelerin sürdürülebilir kılınması gerektiği bu araştırmadan elde edilen sonuçlara bakılarak önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adaman, F. & Çağlar, K. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. bkz. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.
- Arıkan, Ç. (2010) Türkiye’de Görme Özürlü Kadınlar ve Kadına Yönelik Şiddet. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Aydın E., A. (2011). Görme Engelli Üniversite Öğrencilerinin Bilgiye Erişim Sorunları, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Çarkçı, Ş. (2011). Engellilerin Mesleki Eğitimi Ve İstihdamı, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Durduran, Y. (2009). Engelli Çocukların Engellilikleri Dışındaki Sağlık Sorunları Ve Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Durumları: Kontrollü Saha Çalışması, Konya, Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi.
- <http://www.who.int/topics/disabilities/en/> (erişim 26.03.2014).

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=1&KITAP_ID=244 (erişim 26.03.2014).

<http://www.ayrimciligionle.org/tr/engelli-ayligi-nasil-alinir/> (erişim 11.04.2014).

<http://www.ilkehaberajansi.com.tr/haber/dokuz-ayda-10-bin-762-cocuk-dunyaya-geldi.html> (erişim 11.04.2014).

<http://www.eyh.gov.tr/tr/8421/Ozurlulere-Yonelik-Fiziki-ve-Mimari-Duzenleme-Klavuzu> (erişim 11.04.2014).

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13618> (erişim 11.04.2014).

İsmihan, A.& Balat, Uyanık, G. (2003). Okul Öncesi Eğitimcilerin Entegrasyona İlişkin Bilgi ve Düşüncelerinin İncelenmesi C.11. N:1. Kastamonu Eğitim Dergisi. s.65-80.

Kızar, O. (2012). Farklı Branşlardaki Görme Engelli Sporcuların Yalnızlık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Elazığ,Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Koca, C. (2010). Dünya Engelliler Vakfı (World Handicapped Foundation). Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, İstanbul.

Özgür, İ. (2004). Engelli Çocuklar ve Eğitimi. Adana: Karahan Kitabevi.

TÜİK (2010). Özürlülerin Sorun Ve Beklentileri Araştırması.

WHO Engellilik Raporu (2012) (http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA66/A66_12-en.pdf?ua=1).